

Коваленко Олександр Вікторович,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого мистецтва,
музикознавства та культурології
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

КРАЄЗНАВЧІ АСПЕКТИ ПРИ РОЗРОБЦІ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ГІДІВ-ЕКСКУРСОВОДІВ В УКРАЇНІ

Актуальність теми нашої роботи обумовлена державним замовленням на формування нового типу особистості людини, гармонійно, інтелектуально, морально та фізично розвиненої, яка веде здоровий спосіб життя; а також необхідністю педагогічно грамотного обґрунтування традицій та інновацій, позитивного досвіду в системі освіти, виховання та способів його реалізації в сучасних умовах.

Екскурсія в системі освітньої туристсько-краєзнавчої діяльності розглядається як специфічна форма організації навчання, яка об'єднує навчальний процес з реальним життям і забезпечує безпосередні спостереження, знайомство учасників з предметами і явищами в їх природному оточенні.

Базою підготовки туристично-краєзнавчої екскурсії можуть служити освітні організації основної та додаткової освіти дітей та молоді – школи, установи додаткової освіти дітей, заклади вищої освіти. Так, зараз ряд вітчизняних навчальних закладів має власні туристські клуби.

В основу програм підготовки гідів-екскурсоводів, на нашу думку, необхідно закладати окрім базових методик, ще й методику організації туристсько-краєзнавчої діяльності, яка орієнтована [1]:

- на ефективну реалізацію соціально-виховного, культурного потенціалу дитячо-юнацького туризму, конкретної його програми, розвитку особистості підлітків;

- на «набір» засобів, методів, форм активного включення самої дитини на всіх етапах з урахуванням віку, досвіду;

- на створення сприятливих умов життєдіяльності об'єднання під час проведення екскурсії;

- на можливості якісної оцінки результативності проведеної екскурсії (педагогічної, колективом однолітків, самооцінки).

В умовах модернізації освіти необхідним результатом додаткової освіти є формування особистісних якостей учнів, які будуть сприяти позитивній соціалізації, успіху в професійній і особистісній сферах. В системі виховання дитини важливу роль відіграє розвиток любові до своєї малої Батьківщини, інтересу до її природі, населенню, господарству, історії та культурі.

Краєзнавчий аспект потрібний в практиці освіти для вирішення комплексу пізнавальних, виховних та комунікаційних завдань. Краєзнавство грає істотну роль в цивільно-патріотичному, трудовому, духовному та естетичному вихованні. Туризм має на увазі активне дозвілля, формування цілісного уявлення про здоровий спосіб життя, зміцнення фізичної форми, розширення уявлень про історію, природу і культуру малої батьківщини, навчання нормам взаємодії в колективі [3].

Включення аспектів туристсько-краєзнавчої спрямованості при розробці та впровадженні програм підготовки гідів-екскурсоводів, на наше глибоке переконання, сприятиме виявленню та стимулюванню інтересу слухачів, а надалі й екскурсантів до культурної спадщини, історичного минулого і сучасності рідного краю. Подібні програми слід розробляти з урахуванням основних положень нормативно-правової бази додаткової освіти.

Новизною в подібних програмах виступає:

- використання інноваційних форм роботи, узагальнення знань з досліджуваних тем, що стимулюють інтерес до краєзнавчої діяльності та підвищують творчу активність слухачів;

- краєзнавство використовується як засіб організації змістовного дозвілля;

- в затребуваності краєзнавчих ресурсів за такими позиціями: можливості комплексного впливу на особистість і колектив, оскільки під час екскурсії завдання навчання, виховання та оздоровлення вирішуються одночасно; максимальне наближення педагогічного впливу на колектив; індивідуальні форми навчання та засвоєння знань [2].

Необхідність врахування аспектів туристсько-краєзнавчої спрямованості при розробці та впровадженні програм підготовки гідів-екскурсоводів обумовлена декількома факторами. По-перше, сьогодні існує безліч програм по туризму та краєзнавству, але через специфіку своєї спрямованості (умови та історія конкретної місцевості) вже наявні програми вбачаються нам або занадто вузькоспрямованими (укладач передбачає тільки підготовку до краєзнавчим конкурсам), або недостатньо структурованими за розділами.

Програми підготовки гідів-екскурсоводів необхідно розробляти з урахуванням вікових особливостей слухачів, та будувати за принципом «від простого до складного»: географію краю пропонується вивчати від загального до конкретного (область - район - місто), а історію ж, навпаки, від конкретики до загалу. Зміст навчання поступово треба оновлювати новими розділами, які органічно доповнюють і розвивають вже наявні у слухачів знання та навички. Потрібно враховувати й заохочення ініціативи слухачів у виборі теми та досліджуваного матеріалу розділу програми «Пошуково-дослідницька діяльність».

Необхідним вважається створення таких умов, що сприяють задоволенню пізнавальних потреб слухачів, їх особистісному розвитку й успішної соціалізації за допомогою залучення до туристсько-краєзнавчої діяльності.

Завданнями подібних програм можуть бути такі:

- формування у слухачів соціально-моральних орієнтирів, виховування морально-патріотичних переконань, почуття гордості за свою малу Батьківщину;

- виховання відповідальності, працьовитості та дисциплінованості;

- розвиток активної громадської позиції учнів.

- розвиток пізнавальної активності та творчих здібностей;

- розвиток здатності бачення та постановки проблем в галузі краєзнавства;

- формування вміння працювати з архівними, літературними та іншими джерелами інформації, періодикою, а також навичок пошуково-дослідницької діяльності;

- формування практичних навичок публічного представлення результатів краєзнавчого дослідження;

Для успішної реалізації програм підготовки гідів-екскурсоводів в Україні які розробляються з врахуванням краєзнавчих аспектів, на нашу думку необхідно слідувати наступним методичним рекомендаціям:

1. На початковому етапі роботи за програмою (на вступному занятті) педагог створює сприятливу атмосферу і встановлює доброзичливі відносини зі слухачами.

2. При вивченні видів інформаційних джерел, необхідно звернутися до ресурсів районної бібліотеки, краєзнавчих музеїв, до архівних документів.

3. Під час розмови про наш край в роки Першої та Другої світової війни важливо виявити у слухачів інтерес до долі героїв та видатних постатей рідного краю. Вітається відвідування виставок, експозицій в регіональному краєзнавчому музеї, присвячених героям різних збройних конфліктів.

4. Плідним буде організувати зустріч слухачів із видатними громадянами міста, які зробили внесок у розвиток історії та культури міста та району (краєзнавці, працівники бібліотеки та музею, письменники, художники відповідного краю).

5. Педагог повинен створити умови для знайомства слухачів з історією виникнення символіки міста, району, області. Обов'язково мати ілюстрації гербів, показ гербів супроводжувати розповіддю та поясненням значення гербової символіки даного регіону.

6. Для закріплення отриманих уявлень про географію міста, району, області, держави, можна доповнити заняття роботою з роздатковим матеріалом (з різними видами географічних фізичних карт, визначити місце розташування області стосовно до певних областей і на загальній карті держави), завданнями з міні картою (зазначити значками-показчиками різні об'єкти).

7. При знайомстві з пам'ятками міста важливою формою роботи є окрім навчальних екскурсій по місту, ще й перегляд відео сюжетів про рідне місто, область, регіон.

8. Для кращого засвоєння знань потрібно підбирати різноманітний ілюстративний матеріал для занять за новою темою (карти місцевості, старі фотознімки, відеозаписи з конкурсів читців та інше). Урізноманітнити подачу матеріалу можна, оформляючи тематичні виставки з фотографій, картин, книг, творчих робіт слухачів.

9. Заняття можуть проводитися в ігровій формі (складання і розгадування вікторин, кросвордів за тематикою, що вивчається, участі в квестах, моделюванні різноманітних ситуацій та інше).

10. Важливо надання слухачам свободи у виборі матеріалу для підготовки до практичних занять.

11. Всі зауваження по ходу заняття та після участі в конкурсах робляться в спокійній, доброзичливій формі, з обов'язковими елементами заохочення та похвали навіть самих незначних успіхів слухачів.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити наступні висновки про те, що туризм і краєзнавство в системі підготовки гідів-екскурсоводів покликані вирішувати завдання підготовки всебічно розвиненої особистості: формувати духовно і фізично здорову особистість, розвивати моральні якості, одночасно розв'язувати питання навчання, виховання,

оздоровлення, професійної орієнтації. Особливістю виховного процесу в туристсько-краєзнавчій роботі гідів-екскурсоводів є, по-перше, використання об'єктів культурної та природної спадщини в якості наочного посібника, наявного на малій батьківщині; по-друге, відсутність примусу дозволяє використовувати внутрішню зацікавленість людини, її прагнення до знань, до ведення здорового способу життя з метою досягнення необхідних результатів. Туризм, краєзнавство та екскурсії є дієвим засобом для раціонального використання вільного часу, розвитку пізнавальної активності, виховання вольових якостей, прояву ініціативи та самостійності.

Краєзнавчі аспекти підготовки гідів-екскурсоводів допомагають надати слухачам, які ще не втратили природної допитливості, додаткову інформацію з географії, екології, історії, культури, природи рідного краю та зв'язати, об'єднати отримані знання зі знаннями, які були одержані в основній школі чи іншому навчальному закладі, навчити орієнтуватися у світі інформації, обмінюватися набутим досвідом і знаннями.

Список використаних джерел

1. Остапец А. А. Педагогика и психология туристско-краеведческой деятельности учащихся. Учебное пособие. Москва : Издательский центр ДЮТК МО, 2001. 345 с.
2. Пангелов Б. П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2010. 248 с.
3. Фоменко Н. А., Скрипник М. І., Цехмістрова Г. С. Педагогіка туризму. Київ : Видавничий дім «Слово», 2004. 296 с.